

378.046-021.68-051:821

КОМПЕТЕНЦІЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

Чумак Лариса Володимирівна
м.Херсон

З погляду соціальної практики вирішення кола педагогічного й культурологічного змісту в значній мірі залежить від успішного розв'язання комплексного питання професійної майстерності вчителя-філолога. Метою статті є висвітлення деяких аспектів компетенції інтерпретації художніх творів. Автором виокремлюються змістові та методологічні особливості інтерпретаційної діяльності вчителя. Важливі аспекти компетенції інтерпретації дозволяють вчителю світової літератури кумулювати змістовий арсенал навчального матеріалу, розвивати творчий потенціал спеціаліста.

Ключові слова: філологія, інтерпретація, предмет «світова література», професійна майстерність вчителя.

Сьогодні політичні, соціально-економічні й наукові моделі, сформовані у більшості випадків на ґрунті бінарних і одночасно взаємообумовлених опозицій («глобалізація – глобалізм, цивілізація – культура, інформаційна епоха – інформаційне суспільство, мова – реальність, що відображає нову, відзначаючу буття, діалектику» [22, с. 76]) безпосередньо впливають і на освітню парадигму. Антиномічність та синкретизмом гуманізації і технологізації освіти не тільки визначаються домінуючі тенденції сучасного навчального процесу, а й значно актуалізується пошук нових педагогічних ідей для якісної реалізації інтелектуального та духовно-морального потенціалу особистості і вчителя, і школяра. З погляду соціальної практики вирішення кола педагогічного й культурологічного змісту в значній мірі залежить від успішного розв'язання комплексного питання підвищення рівня професійної майстерності вчителя-філолога в цілому та поглиблення компетенції інтерпретації художніх творів зокрема.

Проблемами інтерпретації художніх і естетичних цінностей, визначення теоретико-методологічного рівня природних особливостей та закономірностей інтерпретації творів художньої літератури й інших видів мистецтва, ролі суб'єктивних і об'єктивних чинників у процесі інтерпретаційної діяльності опікувалися Асмус В., Бахтін М., Біблер В., Братченко М., Вишлецов В., Волкова Є., Габбасова С., Драговець Г., Єсин А., Канарський А., Кузнецова І., Кухаренко В., Ядровська О. та ін. Аспекти художньо-естетичної та етнолінгводидактичної культури вчителя-філолога досліджували Миропольська Н., Семенов О., Швірка В.

Актуальність означеної проблеми зумовила вибір теми нашої статті. Метою її є висвітлення деяких аспектів компетенції інтерпретації художніх творів у якості складової професійної майстерності вчителя світової літератури. Методологічну основу становлять положення загальної теорії професійного зростання фахівця; філософсько-педагогічні аспекти освіти; аналіз і узагальнення одержаної інформації щодо питання інтерпретації художніх творів та ін.

Питання необхідності професійного вдосконалення педагога, оновлення професійних знань, опанування нових педагогічних технологій та ін. як важливої умови модернізації освіти актуалізується в низці законів, а саме: у Законі України «Про освіту» [15], у Законі України «Про вищу освіту» [13], у Законі України «Про загальну середню освіту» [14] тощо. Провідним принципом державної освітньої політики та центральним завданням модернізації освіти і вищої школи у Національній доктрині розвитку освіти проголошено ефективну підготовку педагогічних працівників, створення умов, необхідних для професійного й культурного зростання вчителів, їх професійної самореалізації та

підвищення соціального статусу [11] та ін.

Отже, питання необхідності підвищення рівня професійної майстерності, фахової компетентності, творчості та праці вчителя проголошується на державному рівні.

У «Тлумачному словнику російської мови» термін «філологія» пояснюється як «сукупність наук, що вивчають духовну культуру народу, виражену в мові та літературній творчості» [12, с. 852].

У «Словнику іншомовних слів» наголошується, що «філологія (грець. *φιλολογία*; від грець. *Φίλος* – любов і грець. *λόγος* – слово, учення) – сукупність (єдність) гуманітарних наук: мовознавства, літературознавства, фольклористики, текстології, джерелознавства, риторики, палеографії тощо, які вивчають духовну культуру певного народу чи цивілізації через мовний і стилістичний аналіз літературних та інших пам'яток. Головним предметом її досліджень є текст, а метою – його коментар та інтерпретація [19, с. 933].

У «Літературному енциклопедичному словнику» означене поняття тлумачиться як «сукупність, співдружність гуманітарних дисциплін – лінгвістичних, літературознавчих, історичних та ін., – що вивчають історію і сутність духовної культури людства через мовної та стилістичний аналіз письмових текстів. Текст, всі його внутрішні аспекти та зовнішні зв'язки – вихідна реальність філології. Зосередившись на тексті, створюючи до нього службовий «коментар» (найбільш давня форма і класичний прототип філологічної праці), філологія під цим кутом зору вбирає в свій кругозір всю ширину і глибину людського буття, насамперед буття духовного» [8, с. 467].

Лексема «словесник» утворилася від праслов'янського «слово», «словеса (*slovo, -ese, slovos* – «те, що сказано», «те, що можна чути» [3, с.597]). У давньоруській мові терміном позначали «майстра говорити», у XVIII столітті так називали «речисту людину» [16, с.137].

У «Тлумачному словнику С.Ожегова і Н.Шведової» дефініція «словесність» висвітлюється як «художня літературна творчість та словесний фольклор»; під терміном «словесник» розуміється «викладач російської мови та літератури в школі» [12, с.852]. У «Словнику-довіднику з української лінгводидактики» поняття «учитель-словесник» висвітлюється як «особа, що організовує в сучасній загальноосвітній школі, ліцеї, гімназії, коледжі навчання із філологічних дисциплін – мови, літератури, словесності, культури мови, стилістики, риторики» [18, с.128].

Отже, філологією є наука про мову й літературу, а професійна діяльність фахівців з філології (словесників) передбачає не тільки вивчення письмових текстів, а й усвідомлення сутності духовної культури суспільства на основі змістового, мовного й стилістичного аналізу художньої літературної творчості.

У наших попередніх наукових розвідках зростання «професійної майстерності вчителя світової літератури в системі післядипломної освіти», висвітлювалося як динамічний розвиток особистісного утворення, що, проявляючись у вільній, свідомій, ініціативній, внутрішньо необхідній творчій конструктивній науково-педагогічній діяльності, складається з дієвості й спрямованості знань на практичне використання, яке репродукується у професійних, педагогічних та інтерпретаційних уміннях вчителя, прийняті рішення, педагогічному досвіді. В контексті нашого дослідження професійність вчителя-філолога з нашої точки зору, можна визначити як: професійні вміння (вміння створювати цілі, зацікавлено викладати, упроваджувати ефективні технології, аналізувати, прогнозувати, приймати рішення);

педагогічні вміння (деонтологічні, інтерпретаційні, комунікативні, акторські, інформаційні), і свідоме спрямування зусиль фахівця на здобуття відповідного педагогічного досвіду для можливості «концептуалізації» або самостійного розроблення засобів ефективного розв'язання освітніх завдань та досягнення рівня акме-фахівця.

В.Кан-Калик та В.Хазан «найважливішою професійною рисою», «візитною карткою» та «постійним внутрішнім станом особистості вчителя-словесника» називають: художньо-педагогічну творчість, естетизацію процесу передачі літературних знань та ін. [5, с. 32-34, 121-122, 152-153.].

Отже, поняття «інтегративний феномен професійної майстерності вчителя світовою літератури» розуміє педагога нового типу, що є спеціалістом з розвитку дитини, здатним творчо викладати світову літературу як мистецтво слова здійснювати традиційну інформаційно-накопичувальну і логічно орієнтовану освітню й інтерпретаційну діяльність, має методологічну і методичну компетентність у галузі сучасної філософії освіти та компетенцію інтерпретації художніх творів, володіє гностичними вміннями, навичками інтерпретування тексту і роботи з постійно зростаючим потоком інформації, майстерністю художнього читання, традиційними й інноваційними технологіями навчання, технологіями розвитку обдарованості й творчості.

Специфікою предмету «Світова література» передбачається наявність у фахівця та реалізація спеціалістом певних функцій, а саме: забезпечення спеціалізованими знаннями; розкриття духовної та чуттєво-емоційної сфери особистості школяра; розвиток в учнів здатності мислити та аналізувати, спрямовання на творчу перебудову навколишнього середовища; стимуляція інтересу до внутрішнього світу дитини [9, с.50].

В сучасному літературознавстві спостерігається деяка варіативність тлумачення терміну «інтерпретація».

В спеціалізованому науково-довідниковому джерелі – «Літературному енциклопедичному словнику» висвітлено, що «інтерпретація (від лат. *interpretatio* – тлумачення, пояснення) тлумачення літературного твору, осягнення його смислу, ідеї, концепції. Інтерпретація здійснюється як переформування художнього змісту, тобто за допомогою його перекладу на понятійно-логічний (літературознавство й основні види літературної критики), лірико-публіцистичний (есе) або іншу художню мову (графіка, театр, кіно та ін. види мистецтва)» [8, с.127].

У «Словнику літературознавчих термінів» вказано, що «інтерпретація – це (лат. *interpretatio*) – тлумачення, розкриття змісту і форми, роз'яснення якогось мистецького твору, а також своєрідне, засноване на глибокому проникненні в суть виконання його [7, с.171]. Однак, навіть «професійні літературознавчі інтерпретації (включаючи найглибші) не можуть вичерпати змісту словесно-художніх творів, і далеко не всі з них володіють повнотою висловлювання та визначеністю смислу. Справжнє художнє творіння незмінно залишається таємницею, яку до кінця збагнути неможливо» [17].

У «Радянському енциклопедичному словнику» знаходимо його визначення як: «1) У широкому смислі – тлумачення, пояснення, переклад на більш зрозумілу мову; у спеціальному смислі – побудова моделей для абстрактних систем (числень) логіки та математики. 2) Спосіб вивчення літератури, що зводиться до роз'яснення змісту, стилю, принципів художньої структури тексту. 3) Художнє тлумачення музичного твору в процесі його виконання» [20, с.503].

В електронному ресурсі «Вікіпедії» вищевказана дефініція розглядається як «дослідницька діяльність, пов'язана з тлумаченням змістової, смислової сторони літературного твору на різних його структурних рівнях через співвіднесення з цілістю вищого порядку. Предметом інтерпретації можуть бути: 1. будь-які елементи літературного твору (фрагменти, сцени, мотиви, персонажі, алегорії, симво-

ли, тропи і навіть окремі речення та слова), співвіднесені з відповідним контекстом твору або позатекстовою ситуацією; 2. літературний твір як цілість, коли у творі й поза ним відшукується те завуальоване, приховане, що з'єднує усі компоненти в одне ціле й робить твір неповторним; 3. літературна цілість вищого порядку, ніж літературний твір, наприклад, творчість письменника, літературна школа, літературний напрям, літературний період» [4].

У «Соціолого-педагогічному словнику» вказано, що «інтерпретація – у широкому розумінні – фундаментальна операція мислення, додавання змісту будь-яким виявам духовної діяльності людини. Інтерпретація – основа будь-якого процесу комунікації, у ході якого доводиться витлумачувати наміри і дії людей, їхні слова та жести, твори художньої літератури, музики, мистецтва, знакові системи» [21, с.98].

Отже, ми розуміємо професійну майстерність вчителя світової літератури у площині сутності його компетенції інтерпретації художніх творів осягненням їх смислу, ідеї, концепції, переформування художнього змісту й перекладом на понятійно-логічну мову, що передбачає «володіння фоновими знаннями, необхідними для правильної інтерпретації твору; врахування менталітету представників різних національностей, досягнень культури, толерантне ставлення до культури і традицій, володіння термінологічним апаратом курсу, знаннями про історію розвитку літератури, її періодизацію; уміння розробляти завдання і вправи, використовуючи літературознавчу термінологію, що розкриває такі поняття, як «тема», «ідея», «сюжет», «композиція», «мова художнього твору», «художній образ», «система персонажів», кожне з яких пов'язане з відповідним колом лексики; уміння працювати із певною частиною мови, стилістичними особливостями художнього тексту» [6, с.136]. В післядипломній освітній галузі вектор розвитку професійної майстерності вчителя світової літератури в контексті поглиблення компетенції інтерпретації художніх творів спрямовується на надбання практичних навичок з системного осмислення, глибокого вивчення та систематизації характерних ознак і виявів вказаного феномену.

Необхідність впровадження в середній освіті принципів системності, послідовності, логічності, цілеспрямованості актуалізує роль інтерпретації художніх творів у навчальній діяльності вчителів літератури як системи пізнання мистецтва слова протягом усього терміну навчання учнів загальноосвітньої школи.

Отже, пріоритетними напрямками в роботі з розвитку компетенції вчителя світової літератури щодо інтерпретації художніх творів є «цілісність художньо-образного відображення дійсності, ствердження системи гуманістичних цінностей та властивостей в життєдіяльності сучасної людини, пошук засобів естетичної виразності та досконалої передачі авторської ідеї, зв'язок з національними художніми традиціями та цінностями етнокультур» [1, с.16].

На доцільності формування в загальноосвітньому закладі логосфери наголошують і науковці-практики Н.Миропольська [10] та Н.Волошина [2]. При розумінні її послідовністю накопичення інтерпретаційного досвіду учнів, оволодінням необхідними знаннями та способами творчого освоєння мистецтва слова інтерпретація художніх творів учителями літератури є відображенням концептуальності педагогічних дій, необхідністю дотримання певних принципів розгляду літературних творів у школі, послідовністю накопичення досвіду взаємодії з цінностями літератури, логічністю та структурованістю літературної освіти.

Спираючись на думку В.Коваль, до компетенції інтерпретування художніх творів доцільно включити: «особистісні якості людини (цілеспрямованість, креативність, самостійність, прагнення до розвитку й удосконалення, ініціативність та ін.); здатність до реалізації у професійній діяльності антропоцентричних принципів гуманності, культуровідповідності, особистісного підходу та якостей,

що характеризують здатність до втілення на практиці таких необхідних для педагогічної діяльності вмінь, як уміння сприймати та аналізувати світоглядні соціально й особистісно значущі аспекти філософських проблем, пов'язаних зі сферою педагогічної діяльності); базові когнітивні вміння (уміння спостерігати, встановлювати аналогії, зіставляти й протиставляти, структурувати, систематизувати, конкретизувати, аналізувати факти та явища); методологічні когнітивні вміння (уміння формувати мету діяльності, вибирати відповідні способи, засоби та методи досягнення поставленої мети, визначати в об'єкті предмет вивчення, переробляти й перегруповувати навчальний матеріал та ін.); загальні когнітивні вміння (уміння планувати й організовувати свою навчальну діяльність в цілому, здійснювати самоконтроль і самооцінювання); фахові уміння (знання наукової термінології, світової історії та культури, країнознавчі знання, знання різних стилістичних прийомів, що використовуються для створення літературних текстів; вміння зіставляти й протиставляти мовні явища, відокремлювати в прочитаному або почутому головну ідею та опорні поняття, виявляти зв'язок між фактами, подіями, поняттями; знаходити інформацію з історії і культури; складати план, конспектувати та інтерпретувати прочитане або почуте ши-

рокого або вузького контексту)» [6, с.136].

Таким чином, у структурі розвитку професійної майстерності компетенція вчителя світової літератури щодо інтерпретації художніх творів розглядається нами не тільки як спосіб творчого освоєння літературно-художніх цінностей, їх сприймання, оцінки, а й одним із важливих видів навчальної діяльності учнів, що має чітко визначену мету, завдання, форми і методи здійснення та реалізується у відведений на роках час виконанням завдань інтерпретаційного змісту з метою зацікавлення школярів до предмету, генералізації їх інтерпретаційного досвіду, спрямування його на виокремлення спільного і відмінного, традиційного та інноваційного, соціально важливого й особистісно значущого в літературних творах, налагодження взаємодії, плідного навчального діалогу, цілеспрямованого пошуку, пов'язаного з отриманням відповіді на актуальні питання естетичного ставлення до мистецтва слова. Подальшими науковими розвідками у площині професійної майстерності вчителя світової літератури, на нашу думку є розгляд інтерпретації художніх творів у контексті дидактичної системи, яка дозволяє спеціалісту досягати вагомих результатів навчально-пізнавального змісту, і є одним із шляхів акме-траєкторії фахового зростання педагога.

Література та джерела

1. Бутенко Л.В. Учитель літератури: вияв творчості й краси (Підготовка майбутніх учителів літератури до інтерпретації художніх творів): Монографія / Людмила Володимирівна Бутенко. – Херсон: Айлант, 2008. – 232 с.
2. Волошина Н.І. 3 теоретичних засад естетичного виховання учнів засобами мистецтва слова / Надія Йосипівна Волошина // Педагогіка і психологія. – 1996. – №3. – С.12-18
3. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / уклад.: Ростислав Васильович Болдирев та ін. / Ред.-кол.: О.С.Мельничук (гол. ред.) та ін. – К.: Науков. думка, 2006. – Т. 5: Р-Т. – 704 с.
4. Інтерпретація (літературознавство): Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <[http://uk.wikipedia.org/wiki/Інтерпретація_\(літературознавство\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Інтерпретація_(літературознавство))>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
5. Кан-Калик В.В. Психолого-педагогические основы преподавания литературы в школе: уч. пособ. для студентов пед. ин-тов / Виктор Абрамович Кан-Калик, Владимир Ильич Хазан. – М.: Просвещение, 1988. – 255 с.
6. Коваль В.О. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх вчителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах: дис. ... доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Валентина Олександрівна Коваль. – Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини. – Умань, 2013. – 496 с.
7. Лесин В.М. Короткий словник літературознавчих термінів / В.М.Лесин, О.С.Пулинець. – Вид. 3-є переробл. і доповн. – К.: Радянська школа, 1971. – 486 с.
8. Литературный энциклопедический словарь / Под общ. ред. В.М.Кожевникова, П.А.Николаева. – М.: Советская энциклопедия, 1987. – 752 с.
9. Мацько Д.С. Гуманістичні цінності майбутніх учителів зарубіжної літератури: проблеми та шляхи формування: навч.-метод. посіб. / Д.С.Мацько; наук. ред. Л.Ц.Ваховський. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 172 с.
10. Миропольська Н.С. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика / Наталя Євгенівна Миропольська / АПН України; Інститут проблем виховання. – К.: Парламентське видавництво, 2002. – 204 с.
11. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 2001. – № 60-61. – С.2-6
12. Ожегов С.И. и Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и разеологических выражений / Сергей Иванович Ожегов и Наталия Юльевна Шведова / Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В.Виноградова. – 4-е изд., дополненное – М.: «А ТЕМП», 2004. – 944.
13. Про вищу освіту: закон України // Освіта України, 2002. – № 17. – С.2-8
14. Про загальну середню освіту: закон України // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України, 1999. – № 15. – С.6-31
15. Про освіту: закон України. – К.: Концепції педагогічної освіти, 1996. – С. 20-88
16. Сидоренко В.В. Теоретичні і методичні засади розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти: дис. ... доктора пед. наук: спец. 13.00.01 «загальна педагогіка та історія педагогіки» / Вікторія Вікторівна Сидоренко. – АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 1995. – 486 с.
17. Словарь литературоведческих терминов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <<http://www.textologia.ru/slovari/literaturovedcheskie-termiiny/interpretaciya/?q=458&n=86>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
18. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / кол. авторів за ред. Марії Іванівни Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2003. – 149 с.
19. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / уклад.: Любов Омелянівна Пустовіт [та ін.]. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
20. Советский энциклопедический словарь / научно-ред. совет: Александр Михайлович Прохоров (председ.). – М.: Сов. Энциклопедия, 1981. – 1600 с.
21. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В.В.Радула. – К., 2004. – 304 с.
22. Ядровская Е.Р. Интерпретация художественного произведения как технология общения с искусством и путь творческого развития личности / Елена Робертовна Ядровская // Известия РГПУ им. А. И. Герцена, 2009. – № 113. – С. 76-82.

С точки зрення соціальної практики рішення широкого круга педагогічного і культурологічного содержания в значительній степені заивисит от успешного рішення комплексного вопроса профессионального мастерства учителя-филолога. Целью статьи является освещение некоторых аспектов компетенции интерпретации художественных произведений. Автором выделяются содержательные и методологические особенности интерпретационной деятельности учителя. Важные аспекты компетенции интерпретации позволяют учителю мировой литературы кумулировать содержательный арсенал учебного материала, развивать творческий потенциал специалиста.

Ключевые слова: филология, интерпретация, предмет «мировая литература», профессиональное мастерство учителя.

From the point of view of social practice of decision of circle of pedagogical cultural and logical content depends in a considerable measure successful solution of complex question of professional skill of teacher – philologist. The aim of the article is definition of some aspect of competence of interpretation of artistic works as qualitative component of professional skill of teacher of world literature. Through outlining of essence of notions «philology», «interpretation», specificity of teaching subject «world literature» and integral character of phenomenon of professional skill of teacher the author picks out content and methodological peculiarities of competence of interpretation of artistic works that open opportunities for growth of his (her) level and will favor further optimization of professional growth of specialist, development of reflexive view of a specialist on individual professional activity himself (herself), surrounding world and non-standard. Important aspects of competence of interpretation of artistic works, to the mind of author will permit a teacher of world literature in his (her) future actions to cumulate content arsenal of teaching material, to develop creative potential of specialist and to continue period of constructive activity of pedagogue and his (her) life success.

Key words: philology, interpretation, subject «world literature», professional skill of teacher.

УДК 378.60

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ ГРУПИ «РИЗИКУ» В США

Шпеник Сільвія Золтанівна
м.Ужгород

В статті розглянуто питання соціально-правового захисту дітей групи «ризик» в США. Дано визначення поняттю діти групи «ризик». Підкреслюється, що американська система соціальної допомоги дітям досить складна і гнучка. Визначено, що сучасна система служб захисту дітей включає чотири аспекти діяльності: повідомлення, розслідування справи, втручання, завершення справи. Одночасно розробляються і пропонуються особливі програми для реабілітації сімей і навчання фахівців різних профілів.

Ключові слова: соціально-правовий статус, діти групи «ризик», США, соціальні служби.

В Україні зростає кількість правопорушень і злочинів серед неповнолітніх. Дослідження науковців (Н.Максимова, В.Оржеховська, В.Синьов, Т.Федорченко та ін.) свідчать, що переважна більшість з них здійснюється не випадково, а є закономірним наслідком тривалого процесу соціальної деформації неповнолітніх, який часто починається ще в дитячому віці, коли частина дітей з тих чи інших причин потрапляє в групу ризику. Недостатня увага до цієї специфічної категорії дітей, відсутність належної профілактичної роботи зазвичай зумовлює перетворення їх в майбутньому у правопорушників і злочинців. Ця проблема властива й іншим країнам, тому вважаємо доцільним вивчення зарубіжного досвіду соціально-правового захисту «дітей групи ризику», зокрема США, де проблема «дітей групи ризику» є дуже актуальною і чимало дослідників зосереджують увагу на вивченні різних аспектів проблеми.

Американський дослідник проблеми Л.Кубан (Larry Cuban) [1], аналізуючи походження поняття «група ризику», стверджує, що опис дітей «групи ризику» з'явився майже 200 років назад, коли члени Нью-Йоркської спілки безкоштовної освіти (New York Free School Society) звернулися до законодавчих зборів штату з проханням створити школу для дітей із збіднілих сімей. Він пояснює, що протягом майже двох століть бідні діти, які частіше всього були «небідними», з не домінуючих культур, сприймалися як група «ризик» через фінансовий тягар, який вони становили для суспільства в цілому. Характеристика «групи ризику» виявилися спільною для психології і педагогіки, обидві науки дають подібні визначення поняття «групи ризику», що, в першу чергу, локалізують проблему ризику в самій особі або/та сім'ї.

В американській педагогічній літературі для опису «групи ризику» вживається багато різних термінів: «знедолені»,

«культурно депривовані», «з низьким рівнем здібностей», «занедбані», «позбавлені громадянських прав», «з низькою продуктивністю» тощо.

Педагоги найчастіше використовують термін «група ризику» для опису учнів, яким загрожує виключення зі школи, які не набувають трудових навичок, мають труднощі з навчанням, що обмежують їх у виборі майбутньої професії. На відміну від цього психологи, соціальні працівники та консультанти часто використовують цей термін стосовно дітей та молоді, з боку яких можна очікувати розвиток емоційних та поведінкових проблем.

Слід підкреслити, що американська система соціальної допомоги дітям досить складна і гнучка. Тут існують державні служби і приватні. В цілому цю систему можна вважати децентралізованою, функціонування її забезпечується різними соціальними програмами, які регламентуються федеральним законодавством окремого штату, іноді спільно. Окремі програми приймаються місцевою владою, що дозволяє повніше враховувати потреби кожного регіону. Соціальна допомога дітям здійснюється через систему дитячих закладів, яка включає загальні і спеціальні заклади.

Сучасна система служб захисту дітей з'явилася у США на початку 60-х років минулого століття. Конференція Білого дому з проблем дітей та молоді прийняла відповідну резолюцію, що закликала всі американські штати розробити законодавство, згідно з яким відповідальність за ведення справ, що стосуються поганого поводження з дітьми та недбалого ставлення до них, має прийняти на себе відповідне агентство [2].

На сьогодні для дітей, які мають поведінкові чи емоційні проблеми, функціонують установи декількох типів: лікувальні центри з цілодобовим перебуванням; сімейні дитячі будинки; кризові та дитячі психіатричні центри; профілакторії; спецшколи для дітей і підлітків; програми з лікування наркоманії і алкоголізму тощо. Послуги сім'ями з низьким доходом надають некомерційні дитячі центри. Груповий догляд забезпечують: організації з соціального забезпечення дітей; установи для фізично невіддатних дітей; дитячі виправні заклади; психіатричні лікарні. Хоча в різних установах підходи до лікування та організації перебування дітей і підлітків різні, практично всі вони використовують цілодобове проживання як засіб зміни неадекватної поведінки. Часто таке лікування визначається як особливим чином організоване оточення, в якому події повсякденного життя використовуються як зразки для прищеплення основних, необхідних у житті навичок, які називають «лікуванням